

УДК 355.01((470+571)+477):271.4+272

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.11>

ПИТАННЯ ВІЙНИ В СОЦІАЛЬНІЙ ДОКТРИНІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОДІЙ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА В АКТУАЛЬНИХ ТЕОЛОГІЧНИХ РОЗМИСЛАХ УКРАЇНСЬКИХ КАТОЛИКІВ

НЕДАВНЯ Ольга

Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди

Національної академії наук України

вул. Трьохсвятительська 4, м. Київ, 01001, Україна

e-mail: okujanka@gmail.com

ORCID 0000-0003-4634-1137

Бібліографічний опис статті: Недавня О. (2023). Питання війни в соціальній доктрині Католицької Церкви через призму подій війни Росії проти України та в актуальних теологічних розмислах українських католиків. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (18), 142–159. doi: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.11>

Анотація. У статті аналізуються положення про війну в соціальній доктрині Католицької Церкви через призму подій війни Росії проти України та в актуальних теологічних розмислах українських католиків.

Мета статті полягає у з'ясуванні можливостей практичного застосування цих положень католицької соціальної доктрини в ситуації сучасної війни з огляду на оцінку їх практичної реалізації представниками РКЦ і УГКЦ в контексті сьогоденної воєнної хроніки.

Наукова новизна статті обумовлена розглядом доктринальних настанов щодо війни з урахуванням їх оцінок представниками католиків сьогоденної України, котрі роздумують над теоретичними питаннями «з середини» практичного досвіду громадян країни, проти якої ворог розв'язав жорстоку війну. Адже лише власний досвід проживання конкретних ситуацій надає можливість уповні оцінити міру адекватності теоретичних положень - фактичній реальності. Здобуток наукової новизни підсумовується у **висновках**: корпус Компендіуму соціальної доктрини у його сучасному викладі (від 2004 р.), так само як і енцикліки та інші документи Католицької Церкви 19-20 століть, написані людьми, які є представниками євро-атлантичного культурно-цивілізаційного кола. Тому, попри потенціал універсальності і всечасовості (принаймні в рамках християнського світогляду), ці настанови можуть бути зрозумілими та прийнятими радше реципієнтами того самого кола, і не враховують весь ментальний комплекс тих, хто фактично знаходиться поза ним. Ймовірно, тому, аналогічно написаним постулатам міжнародних

організацій, авангардними будівничими яких є в основному держави-представники цього самого кола, настанови католицької соціальної доктрини можуть уповні «працювати» не в усіх ситуаціях воєнних конфліктів. Зокрема, як це очевидно зараз, Росія навчилася використовувати у власних інтересах справедливо й гуманно написані закони і настанови, світські та церковні, та брутально їх порушувати, на що як в католицькій соціальній доктрині, так і в документах міжнародних організацій зрештою залишається одна відповідь — збройна сила.

Ключові слова: соціальна доктрина, Римсько-католицька Церква, Українська Греко-Католицька Церква, війна Росії проти України, українські католики, досвід.

THE QUESTION OF WAR IN THE SOCIAL DOCTRINE OF THE CATHOLIC CHURCH THROUGH THE PRISM OF THE EVENTS OF RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE AND IN THE CURRENT THEOLOGICAL REFLECTIONS OF UKRAINIAN CATHOLICS

Summery. *The article analyzes the provisions on war in the social doctrine of the Catholic Church through the prism of the events of Russia's war against Ukraine and in the current theological reflections of Ukrainian Catholics. The purpose of the article is to clarify the possibilities of practical application of these provisions of the Catholic social doctrine in the situation of modern war in view of the assessment of their practical implementation by representatives of the RCC and UGCC in the context of today's war chronicle. The scientific novelty of the article is due to the consideration of doctrinal instructions regarding war, taking into account their evaluations by representatives of Catholics in today's Ukraine, who ponder theoretical questions "from the middle" of the practical experience of citizens of a country, against which the enemy has unleashed a brutal war. After all, only one's own experience of living in specific situations makes it possible to fully assess the degree of adequacy of theoretical provisions - actual reality. The achievement of scientific novelty is summarized in the conclusions: the corpus of the Compendium of Social Doctrine in its modern presentation (since 2004), as well as encyclicals and other documents of the Catholic Church of the 19th and 20th centuries, written by people who are representatives of the Euro-Atlantic cultural and civilization circle. Therefore, despite the potential of universality and timelessness (at least within the framework of the Christian worldview), these instructions can be understood and accepted rather by the recipients of the same circle, and do not take into account the entire mental complex of those who are actually outside it. That is probably why, similar to the written postulates of international organizations, the avant-garde builders of which are mainly the representative states of this same circle, the instructions of the Catholic social doctrine may not fully "work" in all situations of military conflicts. In particular, as it is now obvious, Russia has learned to use in its own interests fairly and humanely written laws and guidelines, secular and ecclesiastical, and to brutally violate them, to which both in the Catholic social doctrine and in the documents of international organizations, in the end, only one answer remains - armed power.*

Key words: *social doctrine, Roman Catholic Church, Ukrainian Greek Catholic Church, Russia's war against Ukraine, Ukrainian Catholics, experience.*

Постановка проблеми. Героїчний опір українців військовій агресії Росії акумулював всі здорові в Україні суспільні сили на боротьбу з нападником, і серед них — Церкви й релігійні організації, що не знаходяться у полі тяжіння «Русского міра». Від католицької Церкви логічно очікувати самостійної політики, зокрема — стосовно війни РФ проти України, і, щоб розібратись, наскільки і чому ці очікування справджуються, варто насамперед звернутись до фундаментальних розробок католицької теології, зокрема — зібраних у католицькій соціальній доктрині. Це є **актуальним** викликом для релігієзнавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику війни у католицькій соціальній доктрині аналізувало багато науковців, лише один перелік праць яких з даної теми зайняв би левову частку формату статті. Однак розгляд цього предметного поля у контексті сучасних воєнних подій лише почався. Упритул до цього підходить Р.Голік у своїй праці «Віра як зброя: війна та релігія в культурній пам'яті ХХ – початку ХХІ ст.» (Голік, 2022). Натомість Р. П'яста та В.Лукашевський у статті «Захист Батьківщини у вченні Католицької Церкви» (П'яста, 2022) на основі офіційних документів Католицької Церкви, фахових матеріалів та інтерв'ю, здійснили морально–богословську оцінку воєнним діям у контексті захисту Батьківщини. Але наразі найбільше прислужився для нашого дослідження науковий доробок І. Загребельного, що включає роздуми над християнським осмисленням війни, зокрема у католицькій традиції. Цей автор оперативно відкликається своїми дослідженнями на гарячі події, і його критичний аналіз (Загребельний, Чи потрібна, 2022; Загребельний, Християнське, 2022; Загребельний, Уроки, 2022) тематики «Християнство і війна», зокрема – в католицьких настановах, вироблених у весь попередній період та пропонованих сьогодні, є вагомим внеском у корпус релігієзнавчих студій.

Мета і завдання статті. Нині особливо доцільно придивитись до настанов католицької соціальної доктрини з урахуванням відповідних теологічних розвідок католиків (насамперед - священнослужителів) сьогоднішньої України, котрі роздумують над теоретичними питаннями «з середини» практичного досвіду громадян країни, проти якої ворог розв'язав жорстоку війну. Адже лише власний досвід проживання ситуацій надає можливість уповні оцінити міру адекватності теоретичних положень – фактичній реальності. Тож **метою** статті ми обрали з'ясування можливостей практичного застосування настанов щодо війни католицької соціальної доктрини в ситуації сучасної війни Росії проти України, а **завданнями** відтак – означити головні положення цих настанов, оцінки їх практичного прикладання представниками РКЦ і УГКЦ в контексті актуальних воєнних подій, та напрямні відповідних пропозицій уточнень і доповнень теоретичних напрацювань католицької соціальної доктрини стосовно проблематики війни. Ми виділили серед свіжих напрацювань католицьких

чинників такі, що, на наш розсуд, найвиразніше представляють розвиток компетентної католицької думки з даного питання.

Основний матеріал. Квінтесенція католицької думки, зокрема щодо проблематики війни, сконцентрована в оприлюдненому 2004 р. Папською Радою Справедливості і миру «Компендіумі соціальної доктрини Церкви», де представлений принципівий підхід до явищ життя, смерті й вічності, фундаментальні настанови для організації життя людини й людства, і даються також вектори боговгодного розвитку людської спільноти. Різним питанням стосовно війни приділено значну увагу: вони розглядаються у кількох підрозділах, концентровано – у підрозділі «Поразка миру – війна» (Компендіум, С. 303-315). Якщо максимально стисло означити викладене у католицькій соціальній доктрині ставлення до війни, воно полягає у наступному:

- війни є наслідком зраненої гріхом людини;
- людство може і має відмовитись від воєн;
- поки цього не сталось, всі зобов'язані докладати всіх можливих зусиль у цьому напрямку, зокрема, протистояти в доступний спосіб (починаючи з мирних) спробам розв'язувати і провокувати війни, продовжувати гонку озброєнь;
- у випадку, якщо хтось війну розв'язав, керуватись певними моральними запобіжниками – і нападнику, і тому, хто захищається, а міжнародні організації покликаються до відповідних оцінок та дій, які б мінімізували збитки війни та сприяли її припиненню.

Якраз з останнім пунктом пов'язано найбільше практичних питань, що ми розглянемо нижче. Але насамперед, не зазіхаючи на суто богословський аналіз, маємо зауважити як світський релігієзнавець, що вже пункт перший по суті підважує реалістичність, повну осяжність усіх наступних, адже людська природа, зранена гріхом (як це стверджується у християнських постулатах), залишиться такою, поки кожен, або принаймні абсолютна більшість людей не подолає гріхи у своєму житті, тобто грішити не буде. Аналогічно звертає увагу на проблему недосконалості людини у контексті християнського ставлення до війни І.Загребельний (Загребельний. Чи потрібна, 2022). Звісно, до кращого завжди слід прагнути та практично наближатись. Однак, враховуючи існуючий стан речей, варто докладніше, предметніше, із глибоким і детальним знанням конкретики історичних та сучасних взаємин всіх народів, уточнювати настанови стосовно того, що і як робити тим народам, на яких напали, і нападник зовсім не хоче рахуватись ані з католицькою соціальною доктриною, ані з поняттями про мораль, прийнятими у всьому цивілізованому світі, ані з міжнародним правом.

Натомість, що ж ми маємо наразі: згідно настанов католицької соціальної доктрини, з боку міжнародних організацій очікується і від тих, на кого напали, і від нападників – дотримання певних моральних норм при веденні війни (і вплив щодо дотримання таких норм, як це виписано у доктрині, очікується від міжнародних організацій). З огляду на християнські постулати такі очікування зрозумілі, проблема у тому, що вони не справджуються (з боку нападників – так

зовсім, як у випадку сучасної воєнної агресії Росії проти України), і що з цим у такому разі робити. Можна, звичайно, припустити, що, мовляв, хай міжнародні організації діють ефективніше, бо ж соціальні настанови написані вірно як для християнських підходів. Однак на практиці це виявляється надто проблематично: авторитет і потуга міжнародних організацій не зупинили ані військову агресію Росії проти України, ані постання загрози ядерного апокаліпсису перед цілим світом з його християнськими анклавом.

Більш того, у католицьких соціальних настановах є положення, виписані таким чином, який можна потрактувати неоднозначно у прикладанні до конкретних ситуацій. Наприклад, у підрозділі «Зasadничі правила міжнародної спільноти» є заклик «рішуче відкинути думку про те, що справедливості можна досягти шляхом війни...» (Компендіум, 438, С. 269). За духом цих настанов, таке стосується агресора, який війну починає, а не тих, хто захищається; для останніх, як от зараз – для України, досягнення справедливості та миру може бути тільки через перемогу у сучасній війні (а не кривоприсяжним перемир'ям від ворога).

Розглянемо, що думають українські католицькі священнослужителі про практичну застосовуваність настанов католицької соціальної доктрини щодо війни, а також і про те, як ці настанови враховуються у діяльності католицьких авторитетів. Ми обрали для даного дослідження, на наш погляд, найбільш показові приклади теологічних розмірковувань навколо цих настанов з середовища як РКЦ в Україні, так і УГКЦ, оскільки і та, і друга керується католицькою соціальною доктриною, і та, і друга досвідчує зараз можливості застосування відповідної теорії на практиці.

Й насамперед наведемо дуже відверті й по-християнські прямі свідчення Глави УГКЦ стосовно того, як сприймаються теоретичні настанови щодо війни, коли відбувається особиста зустріч з воєнними реаліями: «Я теж колись викладав моральне богослов'я, ми обговорювали правила «справедливої» війни, легітимного самозахисту і так далі. А в обставинах жорстокої реальності вся ця теорія «падає». Все, що ти до того часу знав, умів, розумів, мусиш переосмислити. Твої знання морального богослов'я враз ніби обнулюються жорстокістю, яка постає перед твоїми очима. Щось подібне переживають усі, в тому числі ті, що приїжджають в Україну з якимись високими ідеями хитрих дипломатичних ходів щодо того, як можна було б умирити нападника. І коли вони бачать такі звірства, то починають по-іншому розуміти те, що твориться в Україні... я радив би всім українцям, у тому числі тим, що за кордоном, і з західних областей України, відвідати ці місця загальнонаціональної скорботи.» (Глава, 2022).

Розважливий аналіз даної проблематики демонструє о.Петро Балог, домініканець, інтелектуал, директор інституту релігійних наук Томи Аквінського. Він, традиційно швидко реагуючи на події оприлюдненням своїх відповідних розмислів, підкреслює, що настанови католицького віровчення є базовими, тоді як, коли йдеться про керування ними у складному процесі комунікації католицьких речників (починаючи з Пап) із різними сторонами воєнного протистояння, на поточний перебіг цього процесу впливають різні інші

чинники, котрі не брати до уваги практично неможливо (Балог, Ватикан, 2022). Серед іншого, як слушно зауважує о. Петро, католицькі соціальні настанови авторитетні стисло для католиків (можливо – для християн інших Церков), і ніяк не зобов'язують некатоликів (Балог, Справедлива).

Відзначимо, що П.Балог у своїх розвідках досить помірковано розбирає положення католицької соціальної доктрини, залучаючи також приклади з корпусу різних документів католицької Церкви, з Євангелія, з авторитетних теологів минулих століть (а також і оцінки теологів сучасних), які відображають дещо різні підходи до розглядуваної проблематики. Утім, коли йдеться про втілення цих положень в існуючих реаліях, простір для неоднозначності практично зникає. Отець Петро підкреслює, що у застосуванні теорії до практики слід розрізняти загальне і конкретне, правила й винятки: «є загальні правила, і вони повинні бути... Взагалі, про мир, про зменшення озброєння, про мінімалізацію ядерної зброї варто говорити і все це проводити. Звичайно, синхронно, як це і робилося у світі у другій половині ХХ століття. Натомість, коли конкретно відбувається агресія однієї країни проти іншої, не може бути мови про «зменшення озброєння» для того, хто захищається, бо це заклик якщо не до погодження з вбивством власного народу, то принаймні згода до поневолення. Навіть якщо не пряма чи несвідома. Це як би під час пожежі говорити про те, як небезпечно гратися з сірниками, замість носити воду і гасити пожежу.» (Балог, Ватикан, 2022).

Зрештою, Балог наголошує, що в католицькій соціальній доктрині достатньо виписані прикмети й умови війни справедливої, і адекватних реакцій міжнародних організацій (Балог, Справедлива, 2022). Але реальні важелі реалізації відповідних рекомендацій, додамо від себе, не завжди працюють, як показує практика, що, утім, може свідчити про необхідність застосування сильніших важелів, а не інших рекомендацій.

Отець д-р Юрій Щурко, декан філософсько-богословського факультету УКУ, дав розгорнуте прояснення актуального застосування принципів справедливої війни, спираючись на те, як вони викладені у католицькій соціальній доктрині та враховуючи чинне міжнародне право. З огляду на важливість і повноту даного доробку о. Юрія, та гостру злободенність проблематики, доцільно розібрати його докладно: «1. Передусім для війни повинна бути справедлива причина – самооборона та захист; засуджується будь-яка неспровокована агресія. Отже, війна рашистів з Україною – безпідставна, несправедлива й аморальна. Право держав здійснювати самооборону гарантоване статтею 51 Статуту ООН. Агресія має таке визначення: «Застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави» (резолюція 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 року). 2. Також для війни завжди повинен бути справедливий намір/мета – забезпечити справедливий мир для всіх сторін (помста, завоювання, економічна вигода, підпорядкування неприпустимі). Однак рашисти хочуть знищити Україну як державу, бо не визнають існування українців як нації. Крім того, всі їхні зусилля спрямовані на те, щоби змінити в

Україні політичний устрій та, зруйнувавши інфраструктуру, повністю підпорядкувати собі країну.» (Щурко, 2022). Залишаючи за рамками аналізу термінологічні нюанси у визначенні (найменуванні) агресора о.Юрієм, констатуємо, що він чітко уточнює, для якої сторони сучасна війна є справедливою.

«3. Тільки законна влада, тобто тільки держава або законний уряд, має право ініціювати війну (ніколи особи, партії). Проте рашистами керує тоталітарна влада, яка не змінюється роками і називає війну «спеціальною операцією»; отже, не можна визнавати законними та цивілізованими рішення цього «уряду». Сам о.Юрій відзначив, що серед викладених ним семи принципів справедливої війни «три перші найважливіші, а чотири наступні дещо поміркованіші, але... не можуть усунути три перші.» (Щурко, 2022). Нам пункт 3 представляється сумнівним (тобто, радше формальним у прикладанні до існуючих реалій) з тієї причини, що, навіть якщо при виборах (та соціальних опитуваннях підтримки Президента) в Росії були великі фальсифікації, все одно очевидно, що влада в РФ така, що відображає настрої народу, і, радше за все, будь-який законно обраний в РФ уряд вирішив би те саме, що й наявний там нині.

«4. Четвертий принцип полягає в тому, що війна – це завжди крайній/останній засіб. Війна можлива тільки тоді, коли переговори, арбітраж, компроміси та інші шляхи зазнали поразки; як раціональне створіння людина зобов'язана, якщо це можливо, приймати рішення на основі здорового глузду та законів, а не сили. Рашисти розуміють переговори тільки як нагоду для капітуляції України, бо взагалі не визнають за нами права вибору свого шляху в історії. У переговорах з рашистами не працює ані нормальна людська логіка, ані прийняті світовою спільнотою етичні принципи.» (Щурко, 2022). Цей пункт – дуже важливе підкреслення реальності, у якій фактично неможливе інакше вирішення проблеми як військове і яка спонукає відкинути відповідні марні надії у цьому конкретному випадку – відносно будь-яких надійних домовлянь з Росією: у стосунках з нею християнські настанови можуть працювати лише в один бік, і надії на домовляння з нею можуть коштувати життя цілого народу (а вірогідно, і не тільки одного українського), тому варто шукати інші шляхи в рамках християнського підходу.

«5. П'ятий принцип наголошує на захисті цивільних: позаяк війна є офіційним актом уряду, воювати можуть тільки ті особи, які є офіційними представниками уряду, цивільне населення не повинне піддаватися атакам. Проте Буча, Ірпінь, Чернігів, Маріуполь та інші українські міста, по яких рашисти стріляють ракетами, є місцями геноциду українського народу, який супроводжується тортурами, мародерством і гвалтуваннями у таких масштабах, що зловісно відлунюють до звірств нацистів у Другій світовій війні.» (Щурко, 2022). РФ досі говорить про спеціальну операцію, а не про війну, так що формально це до неї наче й не стосується; утім, справедливості заради, більш ніж сумнівно, щоби в будь-яких війнах не страждало цивільне населення. Останнє, звісно, аж ніяк не применшує й тим паче не виправдовує скоєні ворогом злочини

тут і зараз, а радше промовляє на користь малої реалістичності практичної реалізації настанов про захист цивільних.

«6. Шостий принцип – обмежена мета/завдання: метою справедливої війни є мир, а не цілковите руйнування ворожого народу, економіки чи політичних інституцій. Рашисти, натомість, хочуть знищити наш народ, повністю зруйнувати економічну інфраструктуру та усунути уряд, щоб на його місце посадити свій, маріонетковий. Так вони зробили на окупованих територіях Луганської та Донецької областей України: незгідні вбиті, економіка знищена. Так вони чинили й поза Україною, як-от у Придністров'ї та Абхазії. Проте їхнє бажання знищити українців настільки нав'язливе, що інакше, як сатанинським опануванням цілого російського народу, це назвати не можна.» (Щурко, 2022). На нашу думку, й цілком світських причин для такого бажання з боку росіян вистачає; понад те, у цьому принципі є суттєва суперечливість: у даному випадку він не може уповні прикластися до реальності навіть у діях України, адже миру можна досягти тільки у тому разі, якщо Росія не буде здатна нападати знову, що сумнівно при існуванні, як мінімум, її теперішніх політичних інституцій, якщо не взагалі – РФ як держави у її теперішньому складі та вигляді.

Утім, о. Юрій доповнює у наступному, завершальному пункті: «7. Сьомий принцип наголошує на обмежених/пропорційних засобах: озброєння та сила повинні бути зведені до визначеної необхідності, щоби відбити агресію та зупинити майбутні атаки, тобто забезпечити справедливий мир. Проте рашисти не воюють з нашими військовими – вони знищують цивільних, використовуючи кожную нагоду і будь-які засоби, зокрема заборонену міжнародними угодами зброю. Мета війни – геноцид українців.» (Щурко, 2022). Дуже важливим є наголос о. Юрія на тому, що справедливий мир можливий тільки якщо не просто відбити агресію, але й – зупинити майбутні атаки. Послідовне застосування такої настанови на практиці у доступний спосіб – впливає як логічне і виправдане з точки зору всього вище розібраного та проінтерпретованого щодо сучасної ситуації корпусу настанов католицької соціальної доктрини.

У контексті досліджуваної проблематики не можна не згадати також роздуми українського єзуїта, капелана УГКЦ Андрія Зелінського, котрий, маючи досвід присутності серед воюючих українських військових ще з 2014 р., послідовно розгортає настанови католицької соціальної доктрини у своєму капеланському служінні, блогових записах, інтерв'ю та книжках. Відповідний його доробок (Зелінський, 2022; З нами, 2022, інші), що досить широко оприлюднюється, – хоч і не містить цитування цих настанов за пунктами подібно аналізу о.Юрія Щурка, проте відображає, як можна їх корисно й актуально уточнювати у порадах щодо практичної діяльності. Це, зокрема, стосується особливо цінного, складеного за активної участі о. Андрія «Катехизму українського воїна» (Катехизм, 2022) для адресної аудиторії.

Прикметним є свідчення Голови Комісії УГКЦ у справах мирян і сім'ї, завідувача кафедри політичних наук Українського католицького університету Ю. Підлісного, що знайомство з реаліями війни Росії проти України змінюють підходи християнських чинників до оцінок дій усіх її учасників, та підштовхують

до розуміння потреб модернізації згідно цих реалій відповідних доктрин, що ними керуються християни. Він пише: «Від початку повномасштабного вторгнення до мене зверталися і звертаються представники різних християнських середовищ Європи, зокрема комісія «Справедливість і мир»... Практично з першого тижня нового етапу цієї війни ми з ними почали обговорювати, що відбувається, які перспективи... ці середовища на початку були налаштовані надзвичайно пацифістично... було цілковите нерозуміння суті цієї війни, ширилися ілюзії, що путіна можна якимось чином замирити ненасильницьким спротивом... І це було дуже прикро, тому що ті, що пропонували нам пам'ятати про заповідь «Не вбий» і про те, що є великий сумнів, чи можемо ми в принципі говорити про справедливу війну, це переважно люди... із кабінетним досвідом... розв'язання згаданих конфліктів для них є радше умоглядною теорією, аніж практичним залученням у процеси. І що більше ми спілкувалися, то більше вони приходили до розуміння того, що ця війна не спровокована Україною, і це дає право Україні на справедливий самозахист, а самозахист потребує відповідних засобів. Тобто вони відійшли від закликів до українців протестувати якимись пацифістичними плакатами проти балістичних крилатих ракет. Натомість прийняли серйозну заяву, яка багато в чому іде врозріз із ватиканською позицією. Це заява про те, що Україна має право вимагати від партнерів постачання зброї, і про те, що ця війна для українців є справедливою...» (Підлісний, 2022). Водночас, наголошує Ю. Підлісний, – «є християнські середовища, які досить реалістично мислили із самого початку подій, а тому ставили питання про потребу осучаснення розуміння війни у християнському світі і того, чи може ця війна справді бути справедливою... саме під їхнім впливом ватиканська позиція зазнала деяких змін.» (Підлісний, 2022). Хочеться сподіватись, що останні будуть рухатись в реалістичному і справедливому напрямку, як також і відповідні уточнення й доповнення у католицькій соціальній доктрині.

Загалом, на наше переконання, наведені розмисли українських католицьких священнослужителів про війну є зразком того, як, спираючись на весь корпус католицького віровчення, можна (і варто) прикладати його положення по практичних питань, які виникають під час конкретних ситуацій війни Росії проти України – на фронті та у тилу. Тож роздуми українських католиків про те, як оцінювати дії агресора та тих, хто від нього захищається, з точки зору християнського вчення загалом та католицької соціальної доктрини зокрема, про те, як слід діяти релігійним і моральним авторитетам, можуть актуально доповнити й конкретизувати в майбутньому католицькі настанови з даної проблематики, а також – слугувати доцільними орієнтирами у реакціях Апостольської Столиці на сучасні воєнні події.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, переходячи до висновків, варто зауважити, що корпус Компендіуму соціальної доктрини у його сучасному викладі (від 2004 р.), як також - і енцикліки та інші документи з-під пера Пап XIX-XX століття, виписані людьми, особистий досвід яких обмежується спостереженнями подій, зокрема, воєнних, переважно на

європейських теренах. Не заперечуючи можливостей знайомства католицьких чинників з усім, що відбувалось на інших територіях та з неєвропейськими народами, ми маємо на увазі, що основні автори католицьких соціальних настанов є представниками євро-атлантичного культурно-цивілізаційного кола, тому, попри потенціал універсальності і всечасовості (принаймні в рамках християнського світогляду), ці настанови можуть бути зрозумілими та прийнятими радше реципієнтами того самого кола, і не враховують весь ментальний комплекс тих, хто фактично знаходиться поза ним. Ймовірно, тому, аналогічно виписаним постулатам міжнародних організацій, авангардними будівничими яких є в основному держави-представники цього самого кола, настанови католицької соціальної доктрини можуть належно «працювати» не в усіх ситуаціях воєнних конфліктів. Зокрема, як це очевидно зараз, Росія навчилася використовувати у власних інтересах справедливо й гуманно виписані закони і настанови, світські та церковні, та брутально їх порушувати, на що як в католицькій соціальній доктрині, так і в документах міжнародних організацій зрештою залишається одна відповідь – збройна сила.

Найближчі місяці покажуть, як будуть реагувати на хід подій російсько-українського фронту всі його учасники та союзники, який розвиток матиме відповідна участь Церков, зокрема – Католицької Церкви. Релігієзнавцям варто продовжувати дослідження змін у відкликах Церков на виклики часу, і серед іншого – чи будуть (і які саме) прибувати доповнення і уточнення в соціально-орієнтовані церковні документи, наскільки при цьому буде враховуватись думка чинників тих чи інших Церков, котрі набувають зараз свій безпосередній людський, громадянський, релігійний досвід у переживанні війни.

REFERENCES

1. Baloh, P. (2022). Vatykan, vytoky skhidnoi polityky ta viina v Ukraini. Istorychna pravda. [The Vatican, the origins of Eastern politics and the war in Ukraine. Historical Truth]. Retrieved from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/06/16/161451/> [in Ukrainian].
2. Baloh, P. (2022). Spravedlyva viina. Khrystyianska sluzhba poriatunku. [Just War. Christian Rescue Service]. Retrieved from <http://crs-center.org/spravedlyva-vijna/> [in Ukrainian].
3. Hlava UHKTs pro vyklyky viiny i dukhovnu borotbu. Patriarkhat. [Head of the UGCC on challenges of war and spiritual struggle. Patriarchate]. Retrieved from <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hlava-uhkts-pro-vyklyky-vijny-i-duhovnu-borotbu/> [in Ukrainian].
4. Holik Roman (2022). Vipa yak zbroia: viina ta relihiia v kulturnii pam'iaty 20 – pochatku 21 st. Naukovyi shchorichnyk «Istoriia relihii v Ukraini». Instytut relihiieznavstva – filiiia Lvivskoho muzeiu istorii. T.1 № 32 (2022). [Religion as a weapon: war and religion in the cultural memory of the 20th and early 21st centuries. Scientific yearbook "History of Religions in Ukraine". The Institute of Religious Studies a branch of the Lviv Museum of History. Volume 1 No. 32 (2022)]. Retrieved from <http://religio.org.ua/index.php/religio/article/view/1464> DOI: <https://doi.org/10.33294/2523-4234-2022-32-1-51-63> [in Ukrainian].

- 5.«Katekhyzm khrystyianskoho voina» – zbirnyk zasad khrystyianskoho vchennia stosovno moralnykh aspektiv viiskovoi sluzhby v umovakh viiny. Patriarsha katekhytychna komisiia. Ukrainka Hreko-Katolytska Tserkva. [«Catechism of the christian warrior» - collection of the principles of christian teaching regarding the moral aspects of military service in the conditions of war. Patriarchal Catechetical Commission. Ukrainian Greek Catholic Church]. Retrieved from <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217> [in Ukrainian].
- 6.Kompendium sotsialnoi doktryny Tserkvy. [Compendium of the social doctrine of the Church]. K.: Kairos. 2004. [in Ukrainian].
- 7.Khrystyiany svitu i viina rosii z Ukrainoiu. Interviu z Yuriiem Pidlisnym. Patriarkhat. [Christians of the world and Russia's war with Ukraine. Interview with Yuriy Podlisny. Patriarchate]. 2022, №4 (491). Retrieved from <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hrystyyany-svitu-i-vijna-rosiji-z-ukrajinoiu/> [in Ukrainian].
- 8.P'iasta R. & Lukashevskiy, V. (2022). Zakhyst Batkivshchyny u vchenni Katolytskoi Tserkvy. Dobryi pastyr. [Good parson]. № 17, 2022. Retrieved from <http://journal.ifaz.edu.ua/index.php/gp/article/view/379> DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.4> [in Ukrainian].
- 9.Shchurko Yurii, o. (2022). Naivnist patsyfizmu ta pryntsypy vedennia spravedlyvoi viiny. CREDO. [The naivety of pacifism and the principles of waging a just war. CREDO]. Retrieved from <https://credo.pro/2022/05/319079> [in Ukrainian].
- 10.Zahrebelnyi, I. (2022). Chy potribna nam «nova teolohiia pislia Buchi». Politychna teolohiia. [Do we need a "new theology after Buchi". Political theology]. Retrieved from <https://politteo.online/materialy/chy-potribna-nam-nova-teologiya-pislya-buchi/> [in Ukrainian].
- 11.Zahrebelnyi, I. (2022). Khrystyianske stavlennia do viiny. Politychna teolohiia. [Christian attitude to war. Political theology]. Retrieved from <https://politteo.online/materialy/hrystyyanske-stavlennya-do-vijny/> [in Ukrainian].
- Zahrebelnyi, I. (2022). Uroky dyskredytovanoho patsyfizmu. Politychna teolohiia. [Lessons of discredited pacifism. Political theology]. Retrieved from <https://politteo.online/materialy/uroky-dyskredytovanogo-pacyfizmu/> [in Ukrainian].
- 12.Zelinskyi, A., o. (2022). Ne dozvolty vlasnomu svitlu zghasnuty! Patriarkhat. 2-3 (490), 2022. [Don't let your own light go out! Patriarchate. 2-3 (490), 2022]. Retrieved from <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/ne-dozvolty-vlasnomu-svitlu-zhasnuty/> [in Ukrainian].
- 13.«Z namy pravda. Z namy Boh!» - kapelan Andrii Zelinskyi pro moralnyi dukh biitsiv ZSU i pro te, yak ukraintsiam diiaty u viini. Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy. [«The truth is with us. God is with us!» - chaplain Andriy Zelinskyi about the morale of the soldiers of the Armed Forces of Ukraine and how Ukrainians should act in war. Religious Information Service of Ukraine]. Retrieved from https://risu.ua/z-nami-pravda-z-nami-bog----kapelan-andrij-zelinskij-pro-moralnij-duh-bijciv-zsu-i-pro-te-yak-ukrayincyam-diyati-u-vijni_n127476. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 23.06.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 13.07.2023 р.*